

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej Havala Husejna Saeeda, pt. „*Initial Teacher Training for Early Childhood Education in Poland and Iraqi Kurdistan*” - napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Małgorzaty Żytko prof. UW, promotor pomocniczy dr Ewa Suhecka, Warsaw University, Faculty of Education, Warsaw 2017, s. 292, bibliografia, streszczenie w języku polskimi i angielskim

W przedłożonej do recenzji rozprawie doktorskiej podjęto problem porównania dwóch systemów kształcenia nauczycieli wczesnej edukacji w Polsce i w Iraku Kurdytan. W tym celu przeprowadzone zostały porównawcze badania o charakterze jakościowym z zastosowaniem metody studium porównawczego. Badaniami objęto proces kształcenia nauczycieli przedszkoli i nauczania początkowego na Wydziale pedagogicznym Uniwersytetu warszawskiego i College of Basic Education of Salahaddin University - Erbil w Kurdytan region. Badania te oraz ich rezultaty posłużyły do podjęcia przez Autora próby sformułowania nowego projektu kształcenia nauczycieli edukacji przedszkolnej i początkowej w Kurdytan. (s. 106).

Należy już na wstępie pozytywnie ocenić, że doktorant podjął się niełatwych badań nad porównaniem kształcenia nauczycieli w różnych, odmiennych kulturowo systemach edukacji. Zastosował oryginalne podejście badawcze, wymagające wielu różnych źródeł danych. Wykazał przy tym znaczące opanowanie wiedzy teoretycznej na temat systemów edukacji, badań i studiów porównawczych oraz edukacji nauczycieli. Tym większe uznanie dla promotorki rozprawy – Pani dr hab. prof. UW Małgorzaty Żytko oraz promotora pomocniczej – Pani dr Ewy Suheckiej.

Podjęta w rozprawie problematyka, przeprowadzone analizy teoretyczne oraz prace badawcze jasno wskazują, że dysertacja ta została przygotowana na gruncie pedagogiki porównawczej. Jest to dziedzina, której domeną są studia porównawcze nad systemami edukacyjnymi w różnych krajach, o różnym poziomie zaawansowania cywilizacyjnego i ekonomicznego. Mając na uwadze rosnące znaczenie edukacji we współczesnym świecie, jako czynnika wzrostu ekonomicznego z wykorzystaniem wiedzy i kompetencji, jak również jako narzędzia inkluzji społecznej, należy uznać podjęty temat dysertacji za ważny i aktualny.

Tym bardziej, że jednym z ważniejszych czynników efektywności nauczania i kształcenia jest jakość nauczycieli, co z kolei stawia coraz wyższe wymagania wobec procesu ich przygotowania zawodowego. Problematyce kształcenia i rozwoju zawodowego nauczycieli nadaje się wysoki priorytet w Krajach Unii Europejskiej, jak również w świecie. Z doświadczeń w zakresie kształcenia nauczycieli w wysoko rozwiniętych krajach płyną ważne wnioski do zastosowania i w innych systemach edukacji.

Z uwagi na przedmiot badań można by rozprawę doktorską Pana Havalę Husejną Saeda umieścić również na obszarze teoretycznym i badawczym pedagogiki jako subdyscypliny pedagogicznej. Doktorant wykazał dobrą orientację w najnowszych koncepcjach pedagogicznych, związanych z kształceniem i rozwojem zawodowym nauczycieli wobec współczesnych wyzwań. W rozdziale dotyczącym teoretycznych podstaw kształcenia nauczycieli (s. 69 i nst.) Doktorant korzystając z adekwatnej literatury, publikacji naukowych, przeprowadza analizę kolejnych koncepcji, jakie funkcjonują współcześnie w odniesieniu do zawodu nauczyciela oraz jego edukacji, takich jak: refleksyjny praktyk, otwarty dialog w klasie, jako podejście w nauczaniu promujące interaktywny model bycia nauczycielem, nauczyciel kompetencyjny, itp.

Autor niniejszej rozprawy ma tego świadomość, gdy pisze o uzasadnieniu podjęcia przez niego prezentowanych w dysertacji badań porównawczych oraz o ich celach: (s.106, 107) „Pomimo, że system edukacji w Kurdystanie zmienia się, to nadal nie osiąga w pełni założonych celów. Istnieje zatem pilna potrzeba wyższego kształcenia i przygotowania zawodowego nauczycieli, zgodnie z pedagogicznymi standardami, jakie obowiązują w rozwiniętych krajach. Pomimo doskonalenia i rozwijania kompetencji nauczycieli wczesnej edukacji, co stanowi jeden z głównych zadań reformy, nadal w nauczaniu jest zauważalna przewaga starych metod”.

Przeprowadzone przez Doktoranta badania porównawcze mają wspomóc dążenia Kurdystanu do podniesienia na wyższy poziom modernizacyjny kształcenia nauczycieli w ich uczelniach. Doświadczenia polskie są w tym zakresie interesujące dla doktoranta oraz Jego kraju z uwagi na dynamizm i radykalizm polskich przemian po 1989 roku. Po zmianie ustroju w Polsce wystąpiła konieczność szybkiego dostosowywania zapóźnionego systemu edukacji (w tym kształcenia nauczycieli) do wymogów otwartego demokratycznego i mobilnego społeczeństwa w warunkach gospodarki rynkowej (neoliberalizm). (s. 110). Doktorant słusznie odwołuje do badań PISA, aby wykazać, że polscy nauczyciele osiągnęli w tym okresie wysoki stopień kompetencji w porównaniu z innymi badanymi krajami, zatem

tym bardziej polskie doświadczenia w ich edukacji warte są analiz i porównawczego wykorzystania.

Należy podkreślić, że przeprowadzone przez doktoranta badawcze studium porównawcze w zakresie kształcenia nauczycieli między Polską a Regionem Kurdystanem jest pierwszym takim badaniem.

Jego celem jest próba poznania i zrozumienia systemów kształcenia nauczycieli oraz ich przygotowania do zawodu na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz na Wydziale Edukacji Podstawowej Uniwersytetu Salahaddin. W szczególności zaś chodzi o zidentyfikowanie mocnych i słabszych stron obu systemów oraz przygotowanie rekomendacji w odniesieniu do polepszenia kształcenia nauczycieli w Regionie Kurdystanu. W badaniach poszukiwano ponadto odpowiedzi na pytania o wizję, misję oraz sposób przygotowywania do zawodu kandydatów na nauczycieli w zakresie nauczania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, w badanych wydziałach w obu uniwersytetach. Badano ponadto zgodność programów kształcenia ze standardami, ofertę przedmiotów kształcenia, stosowane metody nauczania, stan kadry nauczającej, mocne i słabe strony, podobieństwa i różnice na obu badanych uniwersytetach.

W przeprowadzonych w dysertacji badaniach jakościowych na gruncie pedagogiki porównawczej wykorzystano szereg metod, które można by najogólniej umiejscowić w podejściu, jakim jest studium porównawcze (comparative studies). W celu zdobycia danych porównawczych zastosowane zostały takie metody badawcze, jak: metoda opisu i analizy (description and analytical method) wraz z metodą obserwacji i wywiadu, a także metoda porównawcza. Doktorant w wyborze metody badań powołuje się na autorytet w dziedzinie komparatystyki edukacyjnej, a mianowicie George Beredeya, który sugeruje w badaniach porównawczych większej liczby instytucji czy regionów takie właśnie podejście i metody badawcze (s. 117).

Nasuwa się tu uwaga, zwłaszcza w odniesieniu do wyszełnionnej przez Doktoranta metody porównawczej (comparative method). Otóż nie jest jasne, jaką funkcję pełni ta metoda, nazywana przez Doktoranta nieco odmiennie, czasem jako metodologia porównawcza (s. 117), kiedy indziej jako case study, field study, comparative education research method (126 i nast.). Należy zatem przypuszczać, że autor dysertacji ma świadomość złożoności metodologicznej podjętych badań porównawczych, czego przejawem jest próba umiejscowienia różnych metod na obszarze edukacyjnego studium porównawczego. Można by wszak odnieść wrażenie, że prostszą metodą byłoby studium przypadku, jako metoda zbliżona do monografii pedagogicznej, obejmującej podobne metody/techniki, które

zastosował Autor niniejszej dysertacji. Studium przypadku bowiem łączy w sobie etnograficzną perspektywę obserwacyjną oraz gromadzenie danych z dokumentów i wywiadów.

Autor następnie omawia szczegółowo od strony teoretycznej zastosowane metody badawcze, precyzuje zakres ich zastosowania oraz warunki, w jakich przebiegały. Należy podkreślić, że w opisach zastosowanych strategii badawczych, w ich uzasadnieniach oraz w realizacji widoczna jest znacząca znajomość przez Doktoranta zagadnień metodologii, jak również możliwości stosowania jej w praktyce badawczej.

Metodę opisową i analityczną doktorant zastosował w celu zdobycia danych na temat ogólnie charakterystyki Polski i Kurdytsanu, systemów edukacyjnych w obu krajach, standardów kształcenia nauczycieli, metod, podręczników, itp. Kolejną metodą to wywiad niestrukturyzowany z 10 pytaniami, który został przeprowadzony z 10 nauczycielami akademickimi Na Wydziale Pedagogicznym UW oraz w tej samej liczbie z nauczycielami akademickimi w College of Basic Education at the Salahaddin University – Erbil.

Pytania w części wstępnej wywiadu dotyczyły danych wykładowców, jak nazwisko, specjalizacja, nazwa przedmiotu wykładowego, na którym stopniu, ile godzin obejmuje. W zasadniczej części wywiadu pytania dotyczyły złożonych kwestii związanych z procesem nauczania, o stosowane metody, o uzasadnienie ich stosowania, jak aktywizuje studentów, jak odnajduje związek teorii z praktyką, jakie widzi korzyści dla studentów, ich kompetencji, jakie widziałby możliwości naukowego rozwoju procesu kształcenia kandydatów na nauczycieli, etc.

Metoda obserwacji z użyciem specjalnego narzędzia, jakim był arkusz obserwacyjny obejmujący wykaz zagadnień do obserwacji, została zastosowana w celu zdobycia danych na temat przebiegu zajęć (classes) z kandydatami na nauczycieli w obu badanych uniwersytetach. Arkusz obserwacyjny składał się z trzech sekcji, z których każda obejmowała określoną tematykę. Część pierwsza dotyczyła kwestii ogólnych informacji, jak nazwa uniwersytetu, nazwisko wykładowcy, nazwa modułu, zajęć, data obserwacji, etc. Część druga obejmowała zagadnienia do obserwacji związane z aktywnością wykładowcy, zaś część trzecia dotyczyła aktywności studentów. Przeprowadzono ogółem 24 obserwacje różnych zajęć, po 12 na każdym badanym uniwersytecie. Z opisu przebiegu obserwacji (s. 125) wynika, że Doktorant dobrze opanował metodę i rozumie jej znaczenie dla gromadzenia danych o przedmiocie obserwacji.

Moja uwaga dotyczy tego, że Doktorant nie zamieścił wzorów narzędzi badawczych, ani wywiadu, ani obserwacji ustrukturyzowanej – jej arkusza. Jakkolwiek należy zauważyć, że w

tekście dysertacji, w rozdziale metodologicznym, podane są dokładne pytania i inne dyspozycje tak do wywiadu, jak i do obserwacji.

Ogółem w badaniach w obu uniwersytetach uczestniczyło (tab. 2, s 128) 817 osób: wykładowców, studentów- kandydatów na nauczycieli, dziekanów, dyrektorów kształcenia nauczycieli, itp.

* * *

W dalszej części recenzji rozprawy doktorskiej Pana Havalá Husejna Saecda należy przybliżyć strukturę pracy. Otóż jest ona przejrzysta i odpowiednia wobec podjętego w rozprawie tematu. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, posumowania,. Zawiera ponadto obszerna bibliografię oraz wykaz tabel, wykaz schematów. Przed wstępem i spisem treści zamieszczono streszczenie w języku angielskim i w języku polskim oraz podziękowania.

We wstępie Doktorant przybliża przedmiot i cele badań, zastosowane metody, omawia strukturę rozprawy oraz zawartość treściową poszczególnych rozdziałów.

W pierwszym rozdziale, zatytułowanym: „*Historical background: Poland and the Kurdistan Region of IraQ*” doktorant omawia szczegółowo systemy edukacji w Polsce i w Kurdystanie na tle historycznych losów i przemian, jakie się dokonały. Szczególną uwagę koncentruje na przybliżeniu założeń systemu wczesnej edukacji i opieki w Polsce oraz reform w tym zakresie w Kurdystanie. Następnie omawia teoretyczne podstawy kształcenia nauczycieli, w tym główne współczesne koncepcje profesjonalizmu nauczyciela, o czym była mowa w recenzji wcześniej.

W rozdziale drugim, zatytułowanym: “*Comparative studies in education – historical and contemporary approaches*”, opisano historyczne korzenie komparatystyki edukacyjnej, sięgające czasów po Wojnach Napoleońskich, w XIX wieku, kiedy to zamierzano zbudować pokojową koegzystencję narodów bez wojen. Autor dalej omawia rozwój problematyki i metod stosowanych w konkretnych badaniach w zakresie edukacyjnych studiów porównawczych, jakie prowadzone są w świecie, w Europie, na Bliskim Wschodzie (Middle East Studies).

Kolejny rozdział trzeci – metodologiczny nosi tytuł: “*Research design*” i zawiera wszystkie elementy potrzebne do wyjaśnienia założeń badawczych, problematyki, metod oraz ich realizacji. Zostały one omówione przeze mnie w pierwszej części niniejszej recenzji.

In chapter four, titled: “*Data analyzing*”, Doktorant analizuje dane, które uzyskał dzięki zastosowaniu metody analizy dokumentów, wywiadu, obserwacji na obu Wydziałach. Autor w analizie wyników badań kolejno postępuje za postawionymi w dysertacji pytaniami -

problemami szczegółowymi. Na wstępie omawia zagadnienie nauczyciela w Kurdystanie, na podstawie ustaw wydanych w 2007 roku, to kto może nauczać na jakim poziomie edukacji oraz jak przebiega dalsza kariera nauczycielska. Następnie przybliży zagadnienie nauczyciela w Polsce w świetle aktów prawnych, m. in. Karty Nauczyciela z jej późniejszymi nowelizacjami. Z kolei obszernie opisuje, w kilku mniejszych podrozdziałach kształcenie nauczycieli w Kurdystanie i w Polsce, standardy tego kształcenia w obu krajach, przybliży strukturę organizacyjną Wydziału Pedagogicznego UW oraz Wydziału podstawowej edukacji na University of Salahaddin - Erbil, ich misje i cele, proces rekrutacji, przyjmowania na studia, kadre nauczającą, rodzaje zajęć, programy nauczania z poszczególnych przedmiotów. Przeprowadzona analiza i opis powyższych zagadnień jest wyczerpująca oraz świadczy o rzetelności i wnikliwości badawczej Doktoranta.

Dalsza analiza wyników badań przybliży różne aspekty praktyki nauczania w obu badanych uniwersytetach w zakresie edukacji nauczycieli, na podstawie obserwacji prowadzonych zajęć oraz w świetle wywiadów z nauczycielami akademickimi. Należy pozytywnie ocenić tę część analiz, gdyż są one prowadzone zgodnie z przyjętą metodologią, arkuszem obserwacyjnym, jak też w nawiązaniu do pytań w wywiadzie.

Interesujące są w tym względzie zestawienia (s.276, 277, tab. 4 i 5), z których wynika, że zaobserwowano znaczne różnice pomiędzy badanymi wydziałami edukacji w zakresie metod oraz stylu nauczania. Znacznie wyższa jest aktywność i interakcje tak wykładowców, jak i studentów w University of Warsaw, niż w Salahaddin University. W polskim uniwersytecie wyższa jest aktywizacja studentów, dialog, partycypacja, poważne traktowanie ich opinii, wartości, doświadczeń, zaś w Kurdistan wykładowcy bardziej trzymają się aspektów teoretycznych. Badania pokazały, że system wstępnego kształcenia nauczycieli na Wydziale Pedagogicznym UW jest znacząco bardziej zaawansowany oraz ma więcej osiągnięć, niż College of Basic Education w Salahaddin University.

Ostatni rozdział merytoryczny został zatytułowany: „*Strength and weakness of the system of core teacher training in the Faculty of Education /University of Warsaw in Poland and the College of Basic Education/University of Salahaddin in Kurdistan*”. W rozdziale tym dokonano swoistej rekapitulacji wcześniejszych analiz po to, aby wykazać lepsze i słabsze strony kształcenia nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w obu uniwersytetach. I tak w porównaniu z Uniwersytetem Warszawskim, kształcenie nauczycieli w Kurdystanie wykazuje znacznie więcej słabszych stron i niedomagań ; system ten jest wszak w ciągłym stanie tworzenia.

Na podstawie dokonanych analiz i charakterystyk badawczych Doktorant w zakończeniu formułuje szereg ważnych rekomendacji i wniosków w odniesieniu do funkcjonowania wstępnego kształcenia nauczycieli w Salachaddin University. Jak wynika z badań opisanych w niniejszej dysertacji, w kształceniu tym jest wiele złożonych problemów i braków.; uniwersytet ten ma mało doświadczeń i kontaktów w zakresie nowoczesnego systemu kształcenia nauczycieli. Aby kreować nowoczesny system edukacji nauczycieli autor dysertacji m. in. rekomenduje przejście z 4- letniego kształcenia for bachelor degree (licencjata) na Bologna process (1999), tak aby łatwiej było osiągnąć master's degree dla nauczycieli kształcenia w ważnym rozwojowo okresie dziecięcym.

Konkludując, należy stwierdzić, że Pan Mgr Haval Husejn Saeed w swej dysertacji doktorskiej zaprezentował dobre opanowanie wiedzy teoretycznej i metodologicznej, jak również wykazał się dobrymi umiejętnościami w zakresie prowadzenia badań naukowych, opracowania zebranego materiału oraz jego opisu i interpretacji.

Kończąc pragnę stwierdzić, że przedłożona do recenzji dysertacja spełnia kryteria rozpraw doktorskich zawarte w art. 13.1. Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14. marca 2003 roku. Z pełnym przekonaniem, pomimo pewnych uwag krytycznych, wnioskuję o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie Doktoranta Pana Mgr Haval Husejna Saeeda do publicznej obrony Jego pracy.

Wanda Drózka

Kielce, 7 stycznia, 2018r.